

**NİTEL VE NİCEL YÖNTEMLERİ KULLANAN
ARAŞTIRMACILARIN EMPATİK EĞİLİMLERİ VE İŞLEVSEL
OLMAYAN TUTUMLARI ARASINDAKİ FARKLILIKLAR**

Fatma ALTUN*

Hikmet YAZICI**

ÖZET

Nitel ve nicel bilimsel araştırma yöntemleri, günümüzde farklı alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımları benimseyen araştırmacıların araştırma sürecinde farklı tutumlara sahip olmaları beklenen bir durumdur. Bu araştırmanın temel amacı, çalışmalarını nitel ve nicel yaklaşımlara dayalı olarak sürdüren araştırmacıların empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları arasında fark olup olmadığını incelemektir. Araştırmacıların bilimsel araştırma yöntemleri ile ilgili eğitim durumlarının belirlenmesi ise bu çalışmanın diğer amacıdır. Çalışma farklı üniversitelerde görev yapan 282 akademisyen (Kadın=108, Erkek=174) üzerinde yapılmıştır. Veriler bilgi toplama formu, Empatik Eğilim Ölçeği ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği ile toplanmıştır. Elde edilen veriler Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı ve MANOVA teknikleri ile analiz edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar, nitel ve nicel araştırmacıların hem empatik eğilimleri hem de işlevsel olmayan tutumları arasında anlamlı farklar olmadığını göstermiştir. Bu sonuç bilimsel araştırma yöneliminin kişisel tutumlar üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Ayrıca bu çalışmanın sonuçları, araştırmacıların büyük bir kısmının lisans ve yüksek lisans döneminde bilimsel araştırma yöntemleri dersini aldıklarını, çok az bir kısmının (%23.4) ise bu dersle ilgili kurs ya da seminerlere katıldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Nitel ve Nicel Araştırmacılar, Akademisyen, Empati, İşlevsel Olmayan Tutumlar

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 61335, Söğütü, Akçaabat.TRABZON. fatmaaltun@msn.com.

** Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 61335, Söğütü, Akçaabat.TRABZON. hyazici@ktu.edu.tr

DIFFERENCES BETWEEN EMPATHIC TENDENCIES AND DYSFUNCTIONAL ATTITUDES OF THE QUALITATIVE AND QUANTITATIVE RESEARCHERS

ABSTRACT

Nowadays, qualitative and quantitative research approaches are predominantly used in different scientific areas. Qualitative and quantitative researchers are expected to have different attitudes in their research process. The main aim of this study is to investigate whether there is a difference between empathic tendencies and dysfunctional attitudes of the qualitative and quantitative researchers. Other aim of this study was to determine researchers' educational levels related to scientific research methods. The sample of this study consisted of 282 (Female= 108, Male= 174) academics working in different universities. Data of the study were collected by the information-gathering form, Empathic Tendency Scale and Dysfunctional Attitudes Scale. Pearson correlation coefficient and MANOVA techniques were used data analysis. According to results of the study, there was no significant difference between qualitative and quantitative researchers in terms of empathic tendencies and non-functional attitudes. This result showed that there was no effect of the kind of scientific research orientation on personal attitudes. In addition, the results of this study revealed that the majority of researchers studied the course of scientific research methods during the undergraduate and graduate, however a very few of researchers (23.4%) participated the courses or seminars related to the scientific research methods.

Key Words: Qualitative and Quantitative Researchers, Academician, Empathy, Dysfunctional Attitudes

GİRİŞ

Pozitivizm 1970'li yıllara kadar bilimsel araştırma yöntemlerinde baskın bir paradigma iken, son yıllarda özellikle sosyal bilimler alanında postpozitivist paradigma giderek etkin olmaya başlamıştır (Denzin ve Lincoln, 2005: 3). Bu süreçte felsefecilerin pozitivist modelin varsayımlarındaki eksikliklere yaptıkları eleştiriler, postpozitivist bilim felsefesi adı verilen yaklaşımın gelişimine katkı sağlamıştır. Bu iki yaklaşımı benimseyen araştırmacılar arasındaki tartışma ve görüş ayrılıkları literatürde geniş yer tutmaktadır (Clark, 1998; Guba, 1990: 17; Lutz, 2000). Nesnel ve genellenebilir bilgilere ulaşmak amacıyla pozitivist paradigma kapsamında yapılan çalışmalar, nicel araştırmalar

olarak tanımlanır. Buna karşın postpozitivist paradigma içinde eleştirel, yorumlayıcı ve bütüncül bakış açılarına önem verilerek yapılan çalışmalar ise nitel araştırmalar olarak adlandırılır (Kuş, 2009: 105). Nicel yaklaşımlarda olgular, çevrelerindeki süreç ve etkenlerden soyutlanarak nesnelleştirilir, daha sonra da gözlenebilen ve ölçülebilen özelliklere dönüştürülür. Bu şekilde doğru ölçümler ve dikkatli sayısallaştırmalar yoluyla gerçeğin tanımlanabileceği ve anlaşılabilmesi varsayılır (Erdoğan, 2003: 27). Nitel araştırmalarda ise bütünsellik hâkimdir. Buna göre tüm olay ve şeyler parçalanamaz bir bütünün içinde birbirleriyle ilişkilidir. Tam nesnellik yoktur ve araştırmacı belli bakış açısına sahip bir katılımcıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 65).

Nitel ve nicel yaklaşımlar, epistemolojik bakış açılarının yanı sıra önerdikleri yöntemler ve araştırmacılara yükledikleri roller bakımından da farklılık gösterirler (Denzin ve Lincoln, 2005: 10). Nicel yaklaşımda, araştırmacıdan gerçeği, kendi değerlerinden bağımsız ve nesnel bir şekilde ortaya koyması beklenir. Bu nedenle nicel yöntemi benimsemiş araştırmacılar, kendilerini araştırmadan soyutlayarak çalışmalarını genelde standart ölçme araçları ile gerçekleştirirler (Borg ve Gall, 1989: 23). Nitel yaklaşımda ise gerçek, birey tarafından oluşturulan yorumsal bir süreçtir. Bu nedenle bilimsel araştırmalarda araştırmacının probleme ilişkin tutum ve algılarının, araştırma sonuçlarını etkilemesi kaçınılmazdır. Araştırma kapsamındaki kişilerle doğrudan görüşen, gerektiğinde bu kişilerin deneyimlerini yaşayan ve elde ettikleri bakış açısını veri analizlerinde kullanan nitel araştırmacılar, araştırma sürecinin doğal bir parçası olarak görülürler (Erdoğan, 2003: 27). Nitel araştırmacıların doğrudan araştırma içerisinde bulunarak, izlenimlerini araştırma sürecine dahil etmeleri, araştırma sonuçları üzerinde etkili olur. Bu durum, nitel araştırmacıların belli kavram ve değerler sistemine sahip olmaları gerektiği anlamına gelir. Bütüncül bakış açısı, bağlamsal değerlendirme, fenomenoloji ve önyargısız oryantasyon bu değerler sisteminin temel elemanlarıdır (Borg ve Gall, 1989: 389). Bu araştırmada dört değer sisteminden sadece fenomenoloji ve ön yargısız oryantasyon üzerinde durulmaktadır. Çalışmada fenomenoloji empati, ön yargısız oryantasyon ise işlevsel tutum kapsamında incelenmektedir.

Fenomenoloji, araştırma sürecindeki algı ve deneyimlerin ancak araştırmaya dahil edilen bireylerin öznel alanlarına girilerek sağlanabileceği varsayımını kapsar (Miles ve Huberman, 1994: 9). Fenomenolojik tutuma sahip olan araştırmacı, bireylerin düşünce, duygu, algı ve dünyayı yorumlama biçimlerini ve bunların altındaki varsayımları geniş bir bakış açısıyla anlamaya çalışır (Barker, Psitrag ve Elliott, 2002: 76). Bu hedefe ulaşabilmek ancak empatik tutumlara sahip olmakla mümkün olur. İnsancıl-varoluşçu yaklaşımın

geliştirdiği bir kavram olan empati, en basit ifadeyle gözlenenlerin düşüncelerini anlayabilme ve duygularını hissedebilme becerisidir. Empatik tutumla gözlenen bireyin davranışlarına yön veren kaynakların içsel referansları anlaşılmasına çalışılır. Bu süreçte araştırmacı, gözlenenin öznel dünyasına girer, onun duygu, düşünce, algı ve davranışlarını sanki o imiş gibi, onun baktığı açıdan bakarak fakat kendi kişilik bütünlüğünü kaybetmeden doğru ve açık bir şekilde anlamaya çalışır (Rogers, 1975). Empatik tutumun doğru ve etkili şekilde sergilenmesi, araştırmacıya yaşantıları öznel boyuttan algılama ve değerlendirme olanağı sağlar. Uygun empati kişiler arası ilişkilerde belli bir duyarlılığa yol açarak, koşulsuz kabul, güven ve içtenlik gibi kişisel dünyanın keşfedilmesini kolaylaştıran tutumların gelişimine de katkı yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 45). Bu tutumun uygun biçimde sergilenmemesi, bireylerin subjektif dünyalarını anlamayı zorlaştırır, içsel kaynaklara ulaşmayı engeller ve sadece gözlenebilen davranışlar üzerinde inceleme yapabilme imkânını verir (Coplan, 2011). Böyle bir durum nitel araştırma yöntemini benimsemiş araştırmacılar için, araştırma sürecindeki hedeflere ulaşma bakımından ciddi düzeyde sınırlandırıcı bir nitelik taşır.

Nitel araştırma yöntemini benimsemiş araştırmacıların sahip olmaları gereken tutumlardan biri de ön yargısız oryantasyondur (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 144). Sosyal öğrenme süreçleri içinde ortaya çıkan ön yargılar, yukarıda ele alınan empatiyi kısıtlayıcı olduğu gibi, araştırmacının gözlemlerini çarpıtan ve yanlılığa yol açan bir tutum olarak da ortaya çıkmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009: 150). Böyle bir durum, genelde kültürel çalışmaları da kapsayan sosyal bilimler alanında gözlenmektedir. Farklı değer, inanç ve yargılar, araştırma sürecinde belli bir düzeyde de olsa değer çatışmasına ve buna bağlı olarak yanlılığa yol açabilir. Araştırmacının problemi kendi değer sisteminden bağımsız şekilde inceleyememesi, elde edilen verilerin bilimselliğini tartışmalı hale getirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 144). Ön yargılar bilişsel birer unsur olarak düşüncenin üretimiyle, ilerlemesiyle, örgütlenmesiyle ve bunlarla bağlantılı olarak işleviyle ilişkilidir. Halk bilimi ya da kültüründe batıl inançlar, büyüsel inanışlar, paranormal inançlar, bilimsel psikoloji içinde ise mantıksız ya da irrasyonel inançlar şeklinde sınıflandırılan bu yapılar, bilimsel gerçeklere ulaşmayı sınırlandırıcı birer tutum olarak değerlendirilebilir. Çalışmalarını bilişsel yapılar üzerinde temellendiren Albert Ellis (1980) ve Aaron Beck (2005) ön yargıları diğerlerinin davranışlarını anlama ve değerlendirmeyi olumsuz yönde etkileyen sistematik düşünce hataları olarak kabul ederler. Bunları irrasyonel ya da mantıksız inançlar kategorisine koyarlar ve birer bilişsel çarpıtma olarak kavramsallaştırırlar. Bu tür çarpıtmalar, olay ya da durumlarla ilgili keyfi çıkarımlar yapma, seçici şekilde algılama, genelleme, abartma-küçümseme, kutuplaştırma,

kişiselleştirme, zihinsel süzgeç kullanma gibi sonuçların ortaya çıkmasına yol açar (Beck, 2005). Nitel yöntemi benimsemiş araştırmacıdan işlevsel olamayan bu tür inançlardan arınık olması beklenir. Kişiler arası ilişkilerde ortaya çıkan sorunlarla ve bireylerde gözlenen bazı psikolojik belirtilerle ilişkili olduğu bilinen bu inançların bilimsel bilgiye ulaşma sürecini olumsuz yönde etkilemesi söz konusudur.

Kendilerini araştırmanın dışında tutarak nesnel bilgilere ulaşmaya çalışan nicel araştırmacıların değer ve tutumları, araştırma süreciyle ilişkilendirilmezken, nitel araştırmacıların tutum ve değerleri bu sürecin önemli birer enstrümanı kabul edilir. Nitel yaklaşıma göre bilimsel araştırma süreci araştırmacının değer sisteminden bağımsız düşünülemez. Değer sisteminin oluşumunda kültürel ve akademik oryantasyonun etkisi vardır. Kültürel yapıdan kaynaklanan ve araştırma sürecini olumsuz yönde etkilediği varsayılan bazı tutum ve değerlerin akademik deneyimlerle uyumlu ve işlevsel hale getirilmesi hedeflenir. Böyle bir durumda akademik araştırma yönelimlerini nicel ya da nitel yaklaşımla gerçekleştirmekte olan araştırmacıların değer ve tutumları arasında belli farklılıkların ortaya çıkacağı varsayılır. Borg ve Gall (1989: 389) nitel araştırmacıların diğerlerinden farklı olarak bütüncül bakış açısı, bağlamsal değerlendirme, fenomenoloji ve önyargısız oryantasyon gibi tutumlara sahip olmaları gerektiğini vurgular. Bu çalışmada fenomenolojik yapı ile ilişkili olan empati ve ön yargısız oryantasyonu vurgulayan işlevsel tutumlar ele alınmakta, diğer değerler kapsam dışında tutulmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı akademik deneyimlerini de dikkate alarak nitel ve nicel araştırma yönelimlerine sahip olan araştırmacıların tutumları arasındaki farklılıkları incelemeye çalışmaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma nedensel karşılaştırma yöntemine uygun olarak yapılmıştır. Nedensel karşılaştırma var olan bir durumun ya da olayın nedenlerini, bu duruma sahip olanlarla olmayanları karşılaştırarak bulmayı amaçlar. Özellikle toplumsal bilimlerde, her problem için deneysel modellerin gerektirdiği kontrollerin sağlanamaması, ekonomik nedenler ya da değer yargılarına ters düşen durumların oluşabilmesi, karşılaştırmalı türden modellerin daha fazla kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Karasar, 2008: 84-85).

Araştırma Grubu

Araştırma grubu iki aşamalı seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntemde, örnekleme seçilecek kişilerin seçilme olasılıklarının eşit ve birbirinden bağımsız olması olarak tanımlanan seçkisizlik

kuralına uygun olarak evrenden birim seçme işlemi iki kere yapılır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012: 97). Bu bağlamda seçkisiz olarak belirlenen yedi üniversitede (Gaziantep, Giresun, Karadeniz Teknik, Kastamonu, Kilis, Sakarya, Süleyman Demirel) görev yapmakta olan akademisyenler yine seçkisiz olarak araştırmaya dahil edilmiştir.

Üniversitelerin farklı fakültelerinde görev yapmakta olan 282 akademisyen bu çalışmanın araştırma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan akademisyenlerin %38.3'ü kadın, %61.7'si erkek olup yaş ortalamaları 33.89 ± 8.29 'dur. Akademisyenlerin hizmet süreleri 1 ile 37 yıl arasında değişmektedir ($Ort = 9.22 \pm 8.32$).

Araştırma grubuna ait diğer tanımlayıcı bulgular Tablo1'de özetlenmiştir. Buna göre katılımcıların büyük kısmının eğitim durumu doktora (%56.4) ve yüksek lisans (%32.6) düzeyindedir. Akademisyenlerin %42.9'u araştırma görevlisi, %28.4'ü yardımcı doçent, %24.5'i öğretim görevlisi, %2.8'i doçent ve %1.4'ü uzmandır. Araştırmaya katılanların büyük bir kısmı Eğitim Fakültesinde (%69.9) görev yapmaktadır, bunu sırasıyla İktisadi ve İdari Bilimler (%12.1), Mühendislik (%6), Edebiyat (%3.1), İlahiyat (%2.1), Fen (%1.8), Diş Hekimliği (%1.4), İletişim (%1.4), Mimarlık (%1.1) ve Orman (%1.1) fakülteleri takip etmektedir.

Tablo 1: Araştırma Grubuna Ait Tanımlayıcı İstatistik Bulguları

Değişken		Akademisyenler (N=282)	
		f	%
Cinsiyet	Kadın	108	38.3
	Erkek	174	61.7
Eğitim Düzeyi	Lisans	31	11
	Yüksek Lisans	92	32.6
	Doktora	159	56.4
Unvan	Araş. Gör.	121	42.9
	Öğr. Gör.	69	24.5
	Uzman	4	1.4
	Yard. Doç. Dr.	80	28.4
	Doç. Dr.	8	2.8
	Fen	5	1.8

Görev Yaptığı Fakülte	Edebiyat	9	3.1
	Mühendislik	17	6
	Mimarlık	3	1.1
	Orman	3	1.1
	İktisadi İdari Bilimler	34	12.1
	Eğitim	197	69.9
	Diş Hekimliği	4	1.4
	İletişim	4	1.4
	İlahiyat	6	2.1

Veri Toplama Araçları

Bilgi Toplama Formu: Katılımcıların bazı demografik bilgilerini ve araştırma yaklaşımları ile ilgili yönelimlerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Toplam 10 sorudan oluşan formda; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, fakülte, akademik unvan, hizmet süresi, araştırma yöntemleri dersini hangi dönemde aldığı, araştırma yöntemleri dersi verip vermediği, daha önce araştırma yöntemleriyle ilgili bir kurs/seminer alıp almadığı ve hangi araştırma yaklaşımını benimsediği ile ilgili sorular yer almaktadır.

Empatik Eğilim Ölçeği: Bireylerin günlük yaşamda empati kurma potansiyellerinin ölçülmesi amacıyla Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 20 sorudan oluşan ölçek, 5'li Likert tipinde puanlanmakta ve bireylerin o maddeye ne kadar katılıp katılmadığını belirlemektedir. Ölçekten en az 20 en fazla 100 puan alınabilmektedir. Ölçeğin bazı maddeleri ben-merkezci iletişimi yansıtan ifadelerden (örn. “Birisıyla tartışırken bazen dikkatim, onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerine yoğunlaşır” “İnsanlar beni tam olarak anlayamıyorlar”) oluştuğu için bu maddeler ters olarak puanlanmaktadır. “Bana dertlerini anlatanlar yanımdan rahatlamış olarak ayrılırlar” ve “Genellikle insanlara güvenirim” gibi maddeler ise ölçekteki düz puanlanan maddelere örnektir. Toplam puan katılımcıların empatik eğilimlerinin yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin güvenirlik işlemleri kapsamında; Cronbach Alpha katsayısı .72, tek ve çift maddelere verilen cevaplar arasındaki ilişkiye bakılarak yapılan testi yarılama güvenirliği $r = .86$ ve üç hafta arayla yapılan test-tekrar test güvenirliği $r = .82$ olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışmasında, Edwards Kişisel Tercih Envanterinin “duyguları anlama” alt bölümü ile ölçekten alınan puanlar karşılaştırılmış ve ölçüt geçerliği $r = .68$ olarak bulunmuştur.

Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği: İşlevsel olmayan tutumların ortaya çıkma sıklığını ölçmek amacıyla Weissman ve Beck (1978) tarafından geliştirilen ölçeğin Türk kültürüne uyarlamasını Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. Likert tipi olan ölçek 1 ile 7 arasında puanlanmaktadır. Toplam 40 maddeden oluşan ölçekte 12 madde ters puanlanmaktadır. En az 40, en fazla 240 puan alınabilen ölçekte, alınan puanların yüksekliği bireyin işlevsel olmayan tutumlarının sıklığını göstermektedir. Ölçekteki maddelerden bazıları şunlardır: “Yenilmiş, kaybetmiş duruma düşmemek için soru sormamalıyım.”, “İnsanların bana değer vermesi için hiç hata yapmamam gerekir.” “ Sevdiğim insan beni sevmediği sürece bir hiç sayılırım.” Toplam 345 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alfa katsayısı .79, madde-toplam puan korelasyonlarının ortalaması .34 ve iki yarım test güvenilirliği ise $r = .72$ olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında, testin “mükemmelci tutum”, “onaylanma ihtiyacı”, “bağımsız tutum” ve “değişken tutum” olmak üzere 4 alt faktörden oluştuğu görülmüştür. Ölçeğin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu .19, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu ise .29 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

İşlem

Ölçme araçlarının bir kısmı araştırmacılar tarafından görev yaptıkları üniversitedeki akademisyenlere uygulanmıştır. Diğer üniversitelerdeki veriler, araştırma konusu ve verilerin toplanma yöntemi hakkında bilgilendirilen, diğer üniversitelerde görevli bazı akademisyenler tarafından toplanmıştır. Ölçme araçlarının üst kısmına araştırmanın konusu ve cevaplanma şekliyle ilgili kısa bir bilgilendirme yazısı da eklenmiştir. Araştırmaya katılımda gönüllük esas alınmıştır. Akademisyenlere ulaştırılan 550 ölçeğin 293’ü doldurularak geri gelmiştir. Bunlardan eksik ya da hatalı doldurulan 11 adet ölçek işleme alınmamıştır. Toplam 75 maddeden oluşan ölçme araçları yaklaşık 20 dakikada cevaplanmaktadır.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 16.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı (PMÇKK), gruplar arasındaki farklılıkları incelemek için MANOVA tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Akademisyenlerin Araştırma Yöntemleri ile İlgili Eğitim ve Yönelim Durumları

Araştırmaya katılan akademisyenlerin araştırma yöntemleri ile ilgili eğitim durumları ve benimsedikleri yaklaşımlarla ilgili bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcılardan %12.8’i sadece lisans döneminde,

%24.5'i lisans ve yüksek lisans döneminde, %22'si sadece yüksek lisans döneminde, %17.7'si yüksek lisans ve doktora döneminde, %10.6'sı lisans, yüksek lisans ve doktora döneminde, %6.7'si ise sadece doktora döneminde bilimsel araştırma yöntemleri dersi aldıklarını, %5.7'sinin ise henüz araştırma yöntemleri ile ilgili bir ders almadıklarını belirtmişlerdir. Araştırma grubundaki akademisyenlerin %19.5'inin araştırma yöntemleri ile ilgili ders ya da seminer verdiği, buna karşın sadece %23.4'ünün araştırma yöntemleri ile ilgili bir kurs ya da seminere katıldığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin %57.1'i çalışmalarında nitel ve %42.9'u ise nicel araştırma yaklaşımlarını benimsediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 2: Araştırma Yöntemleri ile İlgili Eğitim ve Yönelim Durumlarına İlişkin Bulgular

Değişken		Akademisyenler (N=282)	
		f	%
Araştırma Yöntemleri Dersini Aldığı Düzey	Sadece Lisans	36	12.8
	Lisans ve Yüksek Lisans	69	24.5
	Sadece Yüksek Lisans	62	22
	Yüksek Lisans ve Doktora	50	17.7
	Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora	30	10.6
	Sadece Doktora	19	6.7
	Almadı	16	5.7
Araştırma Yöntemleri ile İlgili Kurs ya da Seminere Katılma	Evet	66	23.4
	Hayır	216	76.6
Araştırma Yöntemleri ile İlgili Ders ya da Seminer Verme	Evet	55	19.5
	Hayır	227	80.5
Benimsenen Araştırma Yaklaşımı	Nicel	121	42.9
	Nitel	161	57.1

Akademisyenlerin Benimsedikleri Araştırma Yaklaşımı ile Empatik Eğilimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki İlişkiler

MANOVA yapılmadan önce bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler kontrol edilmiştir. Bu kapsamda akademisyenlerin empatik eğilimleri ve fonksiyonel olmayan tutumları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ile incelenmiştir. İki değişken arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r = -.31$, $p = .001$). Bu durum MANOVA analizi yapmak için uygunluk taşımaktadır. Akademisyenlerin benimsedikleri araştırma yaklaşımlarının empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları üzerindeki etkisini belirlemek için MANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 3'te özetlenmiştir. Bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşitliğini test etmek üzere yapılan Box's M testi sonucunda, kovaryans eşitliğinin sağlandığı görülmüştür (Box's M= 2.347; $F = .776$ $p = .501$). MANOVA sonuçlarına göre, akademisyenlerin benimsedikleri araştırma yaklaşımının empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur ($F_{(2,279)} = 1.61$, $p > .05$; $\lambda = .99$; η_p^2 (partial eta square)= .011). Tablo 3'te görüldüğü gibi nitel ve nicel yaklaşımı benimseyen akademisyenler arasında empatik eğilimleri ($F_{(1,280)} = 3.09$, $p = .08$) ve işlevsel olmayan tutumları ($F_{(1,280)} = .03$, $p = .85$) bakımından anlamlı farklılık tespit edilmemiştir.

Tablo 3: Akademisyenlerin Empatik Eğilimleri ile İşlevsel Olmayan Tutumlarının Benimsedikleri Araştırma Yaklaşımına Göre MANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Bağımlı Değişkenler	KT	sd	KO	F	p	η_p^2
Benimsenen Araştırma Yaklaşımları	Empatik Eğilim	216.30	1	216.30	3.09	.08	.011
	İşlevsel Olmayan Tutumlar	22.98	1	22.98	.03	.85	.000

TARTIŞMA

Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yönelimlerine sahip olan araştırmacıların empatik eğilimlerinde ve işlevsel olmayan tutumlarında anlamlı farklar tespit edilmemiştir. Böyle bir sonuç, literatürdeki çoğu kuramsal ve ampirik bilgidен önemli düzeyde farklılaşmaktadır. Çünkü nicel yaklaşımı benimseyenlere oranla çalışmalarını nitel bir içerikte sürdüren araştırmacıların empatilerinin ve işlevsel tutumlarının daha güçlü olması (Borg ve Gall, 1989) beklenmekteydi. Bu sonucun üzerinde farklı kaynakların etkisi olabilir.

Etnografik araştırma kapsamı içinde geliştirilen ve uygulanan bu yöntemlerin zamanla başta eğitim olmak üzere farklı disiplinlerde kullanılmaya başlanması, önemli bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda etnografik yöntemleri kullanan araştırmacıların bu yöntemleri kullanma konusunda gerekli eğitimi almadıkları ya da uygulama sürecinde gerekli tutumları sergilemedikleri eleştirisi yapılmaktadır. Fetterman (1982), son zamanlarda eğitim alanındaki çalışmalarda, nitel araştırma yaklaşımlarının, özellikle etnografik araştırmaların, bir moda haline geldiğini fakat akademisyenlerin antropoloji hakkında hiç bilgi sahibi olmadan ya da çok az bir ön bilgiyle etnografiyi kullandıklarını belirtmektedir. Ona göre; akademisyenler, verilerini çok kısa sürede toplamakta ve nitel araştırmaların özünü oluşturan bazı değerleri (holizm, fenomenoloji, önyargısız oryantasyon ve bağlamsal yaklaşım) benimsemeden araştırma yapmaktadırlar. Böyle bir durum öznel gerçeklere vurgu yapan, gözlenen davranışın arka planını anlamaya çalışan bir yaklaşımla önemli ölçüde çelişmektedir. Benzer şekilde Ataman da (2008), nitel araştırma yöntemlerini kullanan sosyal bilimcilerin bilimsel çabalarının, hala pozitivist geleneklerin etkisi altında olduğunu ve sosyal bilimcilerin postpozitivist bakış açısını aslında tamamen benimseyemediklerini vurgulamaktadır. Oysa nitel araştırma deseninde düzenlenmiş uygulamalı çalışmalarda (Glazer ve Stein, 2010) ve özellikle de etnografik araştırmalarda (Myers, 1999) empati, temel enstrüman olarak görülmektedir. Nitel araştırmacı için bu tutumun tek başına var olması yeterli değildir. Çünkü empatinin uygun şekilde sergilenmesi gerekir. Genelde olay ya da durumu başkası gibi görme eğilimi olarak tanımlanan bu kavram, çoğu kere yanlış değerlendirmelere yol açmakta ve araştırma sürecinde yanlılığa yol açabilmektedir. Empatiyi yanlış değerlendirme araştırmacının kendisine de zarar verir (Watts, 2008). Çünkü empati diğerlerine sempati duymak ve onlardan etkilenmek anlamına gelmez. Yapılan bazı araştırmalar kanser gibi son derece hassas hastalıklara sahip vakalar üzerinde yapılan araştırmalardan sonra araştırmacıların, yoğun stres yaşadıkları ve bunun da daha çok hastalardan etkilenme sonucu ortaya çıktığı saptanmıştır (Watts 2008). Bu tür araştırma bulguları nitel araştırmacıların empatik eğilimlere sahip olmaları ve bu tutumu uygun düzeyde sergilemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Böyle bir durum araştırmacıların kişisel sağlıklarının (Rager, 2005) korunması ve araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından (Morrow, 2005) önem taşımaktadır.

Çalışmamızda araştırmacıların işlevsel olmayan tutumları arasında da anlamlı fark bulunmamıştır. Bu durum araştırmacıların yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri sonuçların güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Araştırma

sonuçlarına ilişkin güven her iki yaklaşımın temel hedefidir. Nicel araştırmacılar, mümkün olduğunca araştırma yaptıkları grupla çok az etkileşime girerek, değer ve yargılarının sonuçlar üzerindeki etkisini kontrol altına almaya çalışır. Oysa nitel araştırmacıların bizzat kendileri bu araştırmanın bir parçasıdır ve bu nedenle değer ve tutumları süreçte daha anlamlı hale gelir. Bu nedenle araştırma bulguları üzerinde etkili olabilecek yargıların farkına varılarak bunların işlevsel değerlendirmeyi sınırlandırmasına izin verilmemelidir (Krefting, 1991). Araştırmacının ön yargıları ya da yanlış anlamaları nedeniyle araştırma sonuçlarında ortaya çıkabilecek güvenilirlik sorunlarının önlenmesi amacıyla nitel araştırmalarda çeşitleme (triangulation) veya yansıtıcı günlükler (reflective journal) kullanılmaktadır. Watt (2007), araştırmacıların olayları nasıl algıladıklarını ya da bakış açılarına neyin ket vurduğunu anlama konusunda yansıtıcı günlüklerin önemli olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, nitel araştırmaya yeni başlayanların, yansıtıcı günlükler tutarak yargılarının ve davranışlarının farkında olmaları gerektiğini belirtmiştir.

Akademik süreç içinde çalışmalarını sürdüren araştırmacıların, araştırma yöntem ve teknikleri konusunda belli bilgi ve becerilere sahip oldukları, bu konuda eğitim aldıkları bilinmektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, akademisyenlerin büyük bir kısmının bilimsel araştırma yöntemleri dersini lisans ve yüksek lisans döneminde aldığını göstermektedir. Yine bu çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların çok az bir kısmı araştırma yöntemleri ile ilgili kurs ya da seminerlere katılmıştır. Bu bulgulara göre, akademisyenlerin lisans ve yüksek lisans döneminde aldıkları araştırma yöntemleri dersleri ile yetindikleri ve araştırmalarını bu bilgilerine dayalı olarak gerçekleştirdikleri söylenebilir. 2006 yılından sonra eğitim fakültelerinin lisans programlarında zorunlu olarak okutulan Bilimsel Araştırma Yöntemleri dersinin etkin öğretimi üzerine yapılan bir çalışmada (Tomakin, 2007), öğrencilerin bu dersi gerekli gördüklerini, ancak daha çok teorik olarak işlenmesini olumsuz değerlendirdikleri saptanmıştır. Aynı çalışmada, ders kaynaklarının içerik yönünden eksiklikler içerdiği, derslerde uygulamalara ve örneklere daha çok yer verilmesi gerektiğini konuları üzerinde durulmuştur. Onwuegbuzie ve Leech (2002), ise lisansüstü öğrencilerin tek bir yaklaşımı benimseme eğiliminde olduklarına dikkat çekerek, öğrencilerin hem nitel hem de nicel yaklaşıma uygun olarak yetiştirilmeleri gerektiğini vurgulamış, böylece araştırma konularına uygun yöntem ve teknikleri kullanabilen pragmatik araştırmacılar olabileceklerini savunmuştur.

Saban ve arkadaşları (2010), Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezinin (ULAKBİM) veri tabanını tarayarak yaptıkları çalışmada, Türkiye’de nitel

çalışma sayısının her geçen yıl arttığını ve yapılan nitel çalışmaların % 87'sinin eğitim bilimleri alanında olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca Tarman, Acun ve Yüksel (2010), sosyal bilimler eğitimindeki tezlerin % 40'ının nitel araştırma yaklaşımı ile yapıldığını belirtmişlerdir. Ülkemizde nitel araştırma yaklaşımlarına dönük ilginin atmasına karşın nitel araştırma yaklaşımlarıyla ilgili yeterli eğitim verildiğini söylemek oldukça güçtür.

Özetle bu araştırmada nitel ve nicel araştırma bakış açılarını benimsemiş akademisyenlerin empatik eğilimleri ve işlevsel olmayan tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Oysa nitel araştırmacıların empati ve işlevsel tutum puanlarının nicel araştırmacılarınkinden yüksek olması beklenmekteydi. Bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olan pek çok faktör vardır. Örneğin akademisyenlerin nitel araştırma yaklaşımları hakkındaki eğitimleri, lisans ve lisansüstü dersler kapsamında öğretilen teorik konularla sınırlı kalmaktadır. Bu süreçte araştırmacıların değerleri üzerinde kapsamlı bir eğitimin verildiği söylenemez. Başka bir ifade ile araştırmacılar daha çok geleneksel yaklaşımların beklentilerine uygun bir anlayışla eğitilmektedir. Bu beklentiler, genelde teknik bilgi ve donanımla ilişkilidir.

Bu araştırmanın bazı önemli sınırlılıkları vardır. Bunlardan biri örneklem grubuyla ilgilidir. Örneklem grubunun sayıca az olması ve örnekleme seçilen bireylerin dağılımları (ör.grupta profesör unvanında öğretim üyesi bulunmamaktadır), araştırmanın sonuçlarını genelleme açısından bir sınırlılıktır. Ölçme araçlarının farklı uygulayıcılar tarafından uygulanması ve bu araçların kişisel ifadelerle dayalı olarak doldurulması bir başka sınırlılıktır. Bu çalışmada nitel araştırmacıların sahip olmaları gereken değerlerden sadece ikisi üzerinde durulmuş, diğerleri kapsam dışında tutulmuştur. Bu, araştırma deseninin sınırlılıklarından biridir. Bu tür çalışmaların ülkemizde henüz kısa sayılabilecek bir geçmişe sahip olması, araştırmanın özgünlüğü açısından olumlu olarak görülse de, araştırma bulguları üzerinde kapsamlı tartışmalar yapmayı zorlaştırdığı için bir sınırlılık olarak görülebilir.

Araştırmacılara farklı değişkenlik durumları göz önünde bulundurularak çalışmanın daha geniş örneklem grupları üzerinde yapılması önerilmektedir. Bunun yanında bilimsel araştırma yöntemleri dersinin öğrenim kademelerinde yaygınlaştırılması ve ders kapsamına bilişsel becerilerin yanında özellikle nitel araştırmacıların değerlerini geliştirecek duyuşsal becerilerin kazandırılmasına dönük uygulamalara yer verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- ATAMAN, K. (2008) “Bilimsel sosyal bilim idealinin açmazları: Bir hermenötik açılım teklifi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 313-329.
- BARKER, C., Pistrang, N., & Elliott, R. (2002) *Research Methods in Clinical Psychology*, (2nd ed.), John Willey & Sons, Ltd: Chichester.
- BECK, A. T. (2005) *Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar* (A. Türkcan, Çev.). Litera Yayıncılık: İstanbul.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Pegem A: Ankara.
- BORG, W.R. & Gall, M. D. (1989). *Educational research: An introduction* (5th ed.). Longman Group: London.
- CLARK, A. M. (1998) “The qualitative-quantitative debate: moving from positivism and confrontation to post-positivism and reconciliation”, *Journal of Advanced Nursing*, 27, 1247-1249.
- COPLAN, A. (2011). Understanding empathy: Its features and effects. In E. Coplan and P. Goldie (Eds.), *Empathy: Philosophical and Psychological Perspectives* (pp.3-18). Oxford University Press: New York.
- DENZIN, N.K., & Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds.), *The SAGE handbook of qualitative research* (3rd ed. pp. 1-33). Sage Publications: California.
- DÖKMEN, Ü. (1988) “Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi”, *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 155-190.
- ELLIS, A. (1980) “Rational-Emotive Therapy and Cognitive Behavior Therapy: Similarities and differences”, *Cognitive Therapy and Research*, 4(4), 325-340.
- ERDOĞAN, İ. (2003). *Pozitivist metodoloji: Bilimsel araştırma tasarımı istatistiksel yöntemler analiz ve yorum*. ERK: Ankara.
- FETTERMAN, D. M. (1982) “Ethnography in educational research: The dynamics of diffusion”, *Educational Researcher*, 11(3), 17-29.
- FRAENKEL, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H.H. (2012). *How to design and evaluate reserach in education* (8th ed.). Mc Graw Hill: New York.

GLAZER, H. R. & Stein, D. S. (2010) “Qualitative research and its role in Play Therapy research”, *International Journal of Play Therapy*, 19 (1), 54–61.

GUBA, E. G. (1990). The alternative paradigm dialog. In E.G. Guba (Ed.) *The Paradigm Dialog* (pp.17-30). SAGE Publications: California.

KARASAR, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi* (18. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KREFTING, L. (1991) “Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness”, *The American Journal of Occupational Therapy*, 45 (3), 214–222.

KUŞ, E. (2009) *Nicel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri nicel mi? Nitel mi?* (3. Baskı). Anı Yayıncılık: Ankara.

LUTZ, F. W. (2000) “Daniel E. Griffiths: He changed an entire profession”, *UCEA Review*, 41 (3), 1-3.

MILES, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis* (2nd ed.), SAGE Publication: London.

MORROW, S. L. (2005) “Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology”, *Journal of Counseling Psychology*, 52 (2), 250–260.

MYERS, M.D. (1999) “Investigating information systems with ethnographic research”, *Communications of the Association for Information Systems*, 2 (23), 2-19.

ONWUEGBUZIE, A. J. & Leech, N.L. (2002) “On becoming a pragmatic researcher: The importance of combining quantitative and qualitative research methodologies”, *International Journal of Social Research Methodology*, 8 (5), 375-387.

RAGER, K. B. (2005) “Self-care and the qualitative researcher: When collecting data can break your heart”, *Educational Researcher*, 34 (4), 23-27.

ROGERS, C. R. (1975) “Empathic: An unappreciated way of being”, *The Counseling Psychologist*, 5, 2-9.

SABAN, A., Koçbeker Eid, B.N., Saban, A., Alan, S., Doğru, S., Ege, İ. ve diğ. (2010) “Eğitimbilim alanında nitel araştırma metodolojisiyle gerçekleştirilen makalelerin analiz edilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 125-142.

SAVAŞIR, I. ve Şahin, N.H. (1997). *Bilişsel-Davranışçı Terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Türk Psikologlar Derneği: Ankara.

ŞAHİN, N.H., ve Şahin, N. (1992) “How dysfunctional are the dysfunctional attitudes in another culture?”, *British Journal of Medical Psychology*, 65, 17-26.

TARMAN, B., Acun, İ. ve Yüksel, Z. (2010) “Sosyal bilgiler eğitimi alanındaki tezlerin değerlendirilmesi”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (3), 725-746.

TOMAKİN, E. (2007) “Bilimsel araştırma yöntemleri dersinin etkin öğretilmesinin incelenmesi”, *KKEFD/JOKKEF*, 16, 37-65.

WATT, D. (2007) “On becoming a qualitative researcher: The value of reflexivity”, *The Qualitative Report*, 12 (1), 82-101.

WATTS, J.H. (2008) “Emotion, empathy and exit: Reflections on doing ethnographic qualitative research on sensitive topics”, *Medical Sociology Online*, 3(2), 3–14.

WEISSMAN, A. N. & Beck, A. T. (1978) “Development and validation of Dysfunctional Attitude Scale: A preliminary investigation”, Paper presented at the *Annual Meeting of the American Educational Research Association*, Toronto, Ontario.

YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.